

DAINIUS RAZAUSKAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

DĖL SEKANČIO KLAUSIMO

sūnui Daugilui, paakinusiam šį klausimą nuodugniau pasiaiškinti

Šis rašinys radosi bandant susivokti tarp dalyvio *sekantis* teiktinų ir neteiktinų reikšmių, leistinos ir neleistinos vartosenos. Kad ir nebūdamas profesionalus kalbininkas, baudžiuos turįs į tai – į bandymą suvokti savo gimtosios kalbos dalykus – šiokią tokią teisę. Juoba kad pirmiausia mėginau suvokti kreipdamasis kaip tik į kalbininkus ir tik paskui, gal kiek ir iš nevilties, išdrįsau pamąstyti pats. Tebus šie mano bandymai kuo griežčiausiai teisiami tų, kurie dalyką daug geriau išmano, tik dėl kažin kokių man nesuprantamų priežasčių nesiteikė jo išaiškinti.

Ar ne pirmasis dalyvio *sekantis* vartojimą nuosekliai taisė mūsų bendrinės kalbos patriarchas Jonas Jablonskis¹. Pavyzdžiui: *Vaidinimas atidėtas s e k a n č i a m (= k i t a m) šeštadieniui; S e k a n t i s suvažiavimas skiriamas už dviejų metų Maskvoje*, taisoma: *K i t a s suvažiavimas skiriamas po dvejų metų Maskvoje; Galiu patarti ūkininkui gydyti susirgusias kiaules s e k a n č i u būdu*, taisoma: *Gydykit kiaules š i u o būdu...; (Reikia) ištrinti visa kiaulė s e k a n č i u skiediniu*, taisoma: *Kiaulės reikia ištrinti š i u o skiediniu...* (Jablonskis 1935: 107, 179; 1936: 159, 161; 1959: 108, 184, 448, 450). Ir kaip apibendrinimas: „*Sekamas, sekantis = 1) kitas, 2) šis, šitas. Pav.: 1) kitas posėdis (ne: sekantis posėdis) bus trečiadienį; šie žmonės (ne: sekantieji žmonės) buvo užmušti.*“

¹ Už patarimą kreiptis į prieškarinius J. Jablonskio raštus, pamokymą pasinaudoti *Kalbos kultūros* rodyklėmis, nurodytą toliau minėsimą Manto Adomėno rašinį, kai kurias vertingas dalykines pastabas ir tiesiog geranoriškumą noriu padėkoti dr. Pranui Kniūkštai.

„Šitam savo reikalui linkęs esu vartoti paprastai šiuos mūsų kalbos žodžius: 1) *tolesnis* dabar iš eilės (*tol.*, kitas) posėdis bus šį trečiadienį; 2) nu-dėti (nušauti, nužudyti, sušaudyti...) buvo *šie* Burbulų žmonės: Antanas, Jonas ir Petras. Kad žodžiai *sekamas*, *sekantis* yra nevertotini kalboj, kad juodu yra visada taisytinu, to pasakyti šiais savo žodžiais nieku būdu nenorėčiau: šituodu mūsų kalbos žodžiu netinka vartoti tiktai be kokio reikalo...; juodu (*sekamas*, *sekantis*) taisytinu yra tik ten, kur rašytojo yra *n e ž m o - n i š k a i* pavartotu“ (Jablonskis 1936: 202).

Jonu Jablonskiu sekė kitas didis lietuvių kalbos normintojas ir švarintojas Juozas Balčikonis. Pirmiausia minėtinas jo taisyimas: *Per s e k a n č i a* (= kitą...) *savaitę įvykiai gerokai apibluo*. Šį savo taisyimą jis taip aiškina: „E. Viskanta nori palikti netaisytą „*sekančią* dieną, *sekančią* savaitę, *sekančią* pamoką“, nes to reikalaujamas „kalbos tikslumas“. Koks gi čia galės būti tikslumas, jei mes savo kalbos žodžiams duosim neturinčią jiems reikšmę! Argi mes sakome: „Kuri rytoj diena *seka*?“ „Kuris paskui mėnuo *seka*?“ „Kuri pamoka dabar *seka*?“ Jei to nevartojame, tai negalime vartoti ir „*sekančią* dieną“, „*sekančią* mėnesį“, „*sekančią* pamoką“. Mes tam reikalui turim: „*kitą* dieną“, „*kitą* mėnesį“, „*kitą* pamoką“, „*ateinančią* savaitę“, „*ateinantį* mėnesį“ (plg. „Kaip vadinasi tas mėnuo, kuris *ateina*?“), „*ateinančiais* metais“. Jei aš pasakysiu „*ateinančią* savaitę važiuoju į sodžius“, „*ateinančiais* metais gyvensiu mieste“, ar dar kam gali būti neaišku, ką sakau?“. Štai dar keletas jo taisyimų: *susitardavo*, *kur ir kada sekantį* (= kitą) *kartą sueiti*; (*bitė*) *palypėjo žemyn prie sekančio* (= kito) *žiedo*; *dar sekančią* (= kitą) *dieną dvidešimt vyrų... turi stoti į dvarą*; *sekančių* (= kitų) *metų pavasarį barkūnas buvo patręštas* (Balčikonis 1978: 145, 155–156, 225, 288, 292, 307).

Mūsų kalbos didžiūnais *seka* ir vėlesnių laikų jos darbininkai, bet ne visi. Trumpai peržvelgsime svarbiausias išsakytas nuomones.

Nijolė Sližienė rašo: „Paprastai siūlyti ką į garbės prezidiumą, kartais girdime sakant: *garbės prezidiumą siūlome šios sudėties* arba *sekančios sudėties* ir net *garbės prezidiumą siūlome sekančiais*. Tokie pasakymai irgi yra pažodiniai vertiniai. Ypač peiktinas čia dalyvis *sekančios*, pavartotas vietoje įvardžių *šios*, *šitokios*, *tokios*, o prieveiksmis *sekančiais* šiais atvejais visiškai neįmanomas. Reikėtų sakyti: *į garbės prezidiumą siūlome...* (arba *į garbės prezidiumą siūlome šiuos draugus...*)“ (Sližienė 1969: 18).

Kazys Ulvydas teigia: „Reikia pasakyti, kad labai dažnai, ypač inteligentų šnekamojoje kalboje, nevykusiai vartojamas veiksmažodis *sekti* ir jo vediniai. Štai keletas konkrečių to veiksmažodžio ir jo vedinių vartojimo klaidų:

Iš to s e k a , kad jie neateis į talką; Atsižvelgus į anksčiau išdėstytą medžiagą, s e k a ...; Tai rodo s e k a n t į; Komisija konstatuoja (pažymi) s e k a n t į; Žemiau (toliau) s e k a parašai; Tai matome iš s e k a n č i o s lentelės; Darbai paskirstyti s e k a n č i a i.

Toks veiksmožodžio *sekti* ir jo vedinių vartojimas yra nelietuviškas. Tai ne kas kita, kaip prastas vertimas vokiško veiksmožodžio *folgen* ir jo vedinių ar rusiško *следовать* ir jo vedinių. Lietuviškai tegalima taip sakyti: *Kas iš to išeina? Iš to išeina, kad jie neateis į talką; Anksčiau išdėstytoji medžiaga štai ką rodo; Tai rodo štai ką; Komisija konstatuoja (pažymi) štai ką; Žemiau (toliau) eina parašai; Tai matome iš šios lentelės; Darbai paskirstyti šitaip*“ (Ulvydas 1972: 25–26).

Pažymėtinas Klementinos Vosylytės straipsnis „Veiksmožodžio *sekti* reikšmės“. Pabrėžusi veiksmožodį *sekti* esant daugiareikšmį ir išvardijusi jo reikšmes, kalbininkė priduria: „Be suminėtų reikšmių, veiksmožodis *sėkti* (*sėka, sėkė*) raštuose pavartojamas dar tokiomis reikšmėmis: 1) „eiti, būti, vyksti tuojau po ko nors“, pvz.: *po poliklinikos s e k d a v o* (= *būdavo, prasi-dėdavo*) *vizitai pas ligonius į namus*; 2) „išplaukti, aiškėti, matyti“, pvz.: *Iš to s e k ė* (= *išaiškėjo*) *išvada, kad valstietis niekada nepersuims teisinga pažiūra į gamtą*. Šiomis reikšmėmis veiksmožodis *sekti* nevartotinas, nes tai reikšmės svetimybės. Apie šių reikšmių neteiktinumą jau kalbėta ankstesniuose „Kalbos kultūros“ sąsiuvinuose. Nevartotinas taip pat dalyvis *sėkantis, -i* reikšme „šis, šitas, toks“, pvz.: *Keliamų klausimų ratas yra s e k a n t i s* (= *toks*); *Darbų tvarka s e k a n t i* (= *tokia*).

Tačiau dalyvis *sėkantis, -i* „kuris eina po ko nors, kitas“ yra vartotinas lietuvių kalboje. Tai įteisina ir „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ (abu leidimai), pvz.: *S e k a n t i s laikraščio numeris; Išlipsim s e k a n č i o j e stotelėje*“. Toliau pateikiami trys pavyzdžiai iš LKŽ, vienas iš jų Donelaičio: *Todėl tur kiekviens... taipo pasirūpyt, kad kožna diena, nusikandus savo dalyką, dar ir s e k a n č i a i n' užmirštų reikalą skalsyt*. Ir paaiškinta: „Šiam reikalui siūlomi žodžiai *kitas, ateinantis, tolesnis* gali kelti painiavą ar daryti mintį neaiškią. Vis dėlto tais atvejais, kai žodžiai *kitas, ateinantis, tolesnis* puikiai nusako tą, ką ir *sekantis*, reikėtų juos ir vartoti. Sakysim, visiškai aiškus ir suprantamas sakiny *K i t q vasarą atostogausiu pajūryje*, todėl nėra reikalo sakyti *S e k a n č i q vasarą atostogausiu pajūryje*“ (Vosylytė 1978: 50; pavyzdžius žr. LKŽ XII 318).

Vėlgi K. Ulvydas, bet jau tiksliau ir aiškiau: „Taip pat nedera taisyti žodžio *sekantis*, vartojamo reikšme „kuris eina po ko nors“. „Dabartinės lietu-

vių kalbos žodyne“ patvirtinta kaip norminė tokia žodžio *sekantis* reikšmė, ir duoti pavyzdžiai: *Sekantis laikraščio numeris; Išlipsim sekančioje stotelėje*. Nėra pagrindo tos reikšmės nepripažinti. Tačiau kitais atvejais žodis *sekantis* yra tiesiog neleistinas. Pavyzdžiui, pasakymai *Tai rodo sekanti lentelė; Komisijos sudėtis sekanti* taisytini taip: *Tai rodo ši lentelė; Komisijos sudėtis tokia*“ (Ulvvydas 1986: 6).

Nevalia, žinoma, čia nepaminti Aldono Pupkio sudarytų *Kalbos praktikos patarimų* (toliau – KPP), kur irgi teigiama, kad veiksmazodis *sekti* „nevertotinas reikšme „būti, eiti tuoj po ko“: *Kas s e k a (= Kas eina, kas yra) tuoj po žiemos? Žemiau s e k a (= eina, yra) parašai. S e k è (= Buvo) du tikslūs smūgiai (Paskui, toliau – du tikslūs smūgiai). Toliau s e k a (Toliau eina, yra; Toliau –) informacija apie Vilniaus grąžtų gamyklos pirmūnus*“. Apie dalyvį *sekantis* pasakyta, kad jis nevertotinas reikšmėmis: 1. šis, šitoks, toks (prieš išvardijimą): *Vilniuje dabar veikia s e k a n č i o s (= šios) parodos. Kolektyvas priėmė s e k a n č i u s (= šiuos, tokius) įsipareigojimus. Mums reikia s e k a n č i ū (= tokių) specialistų. Sudaryta komisija s e k a n č i o s sudėties (= tokia komisija). Gauname s e k a n č i a s (= šias, šitokias, tokias) lygtis. Vaikams miego trukmė siūloma s e k a n t i (= tokia, šitokia; geriau Vaikams rekomenduojama miegoti šitiek). Gydyti galima s e k a n č i u (šiuo, šitokiu, tokiu) būdu; 2. štai kas, štai kodėl (prieš aiškinimą): *Atsakydamas į jūsų raštą, pranešu s e k a n t j (= pranešu štai ką; pranešu). Tai rodo s e k a n t j (= štai ką). Sprendimas paliktas galioti dėl s e k a n č i o (= dėl šių priežasčių, motyvų; štai dėl ko; dėl to, kad...)*. O vertotinas jis štai kaip: *S e k a n t i s vilko pėdomis medžiotojas apsižvalgė. Jį s e k a n t y s žmonės sustojo*“ (KPP 256–257).*

Galiausiai Lietuvos kalbos komisijos nutarimu įteisinama, kad žodis *sekantis,-i* yra nevertotinas reikšmėmis: 1. „šis,-i, šitoks,-ia, toks,-ia“ (prieš išvardijimą): *Vilniuje šiuo metu veikia s e k a n č i o s (= šios, tokios) parodos: [...]; 2. „štai kas; štai kodėl“ (prieš aiškinimą): *Atsakydamas į jūsų raštą pranešu s e k a n t j (= štai ką):...* (LKKN 145).*

Nesidedu visas kalbininkų nuomones šiuo klausimu pateikęs, gal būsiu ką ir išleidęs iš akių, bet ir iš to, kas pasakyta, aišku – gal ir tam tikras prieštaravimas, nesutarimas, bet iš tiesų tai nuoseklumo, tikslumo stoka ar net (pusiau) sąmoningas nutylėjimas.

Apsiribokime šįsyk vieninteliu, vienu vienu klausimu: teiktina ar neteiktina yra veiksmazodžio *sekti* reikšmė „eiti po (ko nors)“ ir, vadinasi, dalyvio *sekantis* reikšmė „einantis po“ ar „tas, kuris eina po“?

J. Jablonskis pabrėžia, kad žodis *sekantis* apskritai nėra nevertotinas – jis nevertotinas tik „be kokio reikalo“, „nežmoniškai“, tačiau iš kai kurių jo taisyčių pavyzdžių (*Vaidinimas atidėtas s e k a n č i a m (= kitam) šeštadieniui; kitas posėdis (ne: sekantis posėdis) bus trečiadienį*) matyti, kad tarp „nežmoniškų“ jam atrodė esanti ir reikšmė „einantis po“. Apie paties veiksmažodžio *sekti* reikšmę „eiti po“ J. Jablonskis nieko nesako (Jablonskis 1935: 107; 1936: 202).

J. Balčikonis tokią veiksmažodžio reikšmę atmeta ir tuo grindžia atitinkamos dalyvio reikšmės atmetimą („Argi mes sakome: „Kuri rytoj diena *seka*?“... Jei to nevertojame, tai negalime vartoti ir „sekančią dieną“ ...“, žr. 225 p.), o vietoj jų, be kita ko, siūlo veiksmažodį *ateiti* ir dalyvį *ateinantis* (Balčikonis 1978: 155–156).

K. Vosylytės nuomone, veiksmažodis *sekti* reikšme „eiti, būti, vykti tuojau po ko nors“ nevertotinas, „tačiau dalyvis *sėkantis, -i* „kuris eina po ko nors, kitas“ yra vertotinas lietuvių kalboje“, nes tai įteisina ir *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (abu leidimai). Be to, ji pateikia ir mūsų klasikos pavyzdžių, tuo patvirtindama žodžio *sekantis* tokia reikšme vartojimo tradiciją esant gana seną. Iš tikrųjų „šiam reikalui siūlomi žodžiai *kitas, ateinantis, tolesnis* gali kelti painiavą ar daryti mintį neaiškia“, nes *kitas* – daug platesnė sąvoka nei tik „sekantis, einantis iškart po“. Ir vis dėlto kažkodėl „nėra reikalo sakyti *S e k a n č i q vasarą atostogausiu pajūryje*“ (Vosylytė 1978: 50) – duoklė autoritetams?

Pasak K. Ulvydo, taip pat „nedera taisyti žodžio *sekantis*, vartojamo reikšme „kuris eina po ko nors“, nes „nėra pagrindo tos reikšmės nepripažinti“ (Ulvydas 1986: 6).

Ir KPP patarimu veiksmažodis *sekti* nevertotinas reikšme „būti, eiti tuoj po ko“ (KPP 257), tačiau nuo dalyvio *sekantis* vartojimo atitinkama reikšme čia išsisukta, jis paprasčiausiai nutylėtas – apie jį nei tiesiai, nei jokiu pavyzdžiu neužsimenama.

Deja, lygiai taip pasielgė ir Lietuvių kalbos komisija. Gal tikėtasi, kad niekas nepastebės?

Dar galima pridurti, kad ir didžiajame *Lietuvių kalbos žodyne* (LKŽ XII 338–339) veiksmažodžio *sekti* pirmoji reikšmė apibrėžta kaip „eiti, vykti iš paskos, pridurmais“, o antroji „būti, vykti tuojau po ko nors“ pažymėta kaip slavizmas, taigi neteiktina.

Savo ruožtu *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (DLKŽ) veiksmažodžio *sekti* nurodyta tik reikšmė „eiti, vykti paskui“. Dalyvis *sekantis* nuo trečio

leidimo (1993) apibūdintas kaip nevertotinas reikšmėmis „kitas 3“ („ateinantis, tolesnis“) ir „šis 1“ („tas, šitas (rodant laiko ar erdvės atžvilgiu artimą asmenį ar daiktą)“; bet nieko nepasakyta apie reikšmę „kitas 4“ („einantis po šito“), pvz.: *Ar lipsite kitoje stotelėje?* Vadinasi, pastarąja reikšme dalyvis *sekan-tis* nėra nevertotinas, vengtinas? Ir paklausti *Ar lipsite s e k a n č i o j e stote-lėje?* nėra jokia kalbos klaida? O jei taip, tai kodėl jis šia reikšme iš visur – ir pirmiausia iš visuomeninio transporto pranešimų – guite išguitas?

Kadangi kalbininkai šiuo klausimu, kaip matyti, nepadedą susivokti, pamėginsiu svarstyti jį pats, savo galva.

Tai daryti mėginsiu keletu žingsnių: p i r m a – palyginti dvi minėtas, teiktiną ir neva neteiktiną, veiksmožodžio *sekti* reikšmes; a n t r a – pažvelgti į veiksmožodžio *sekti* reikšmes netiesiogiai, per kai kuriuos jo vedinius, įprastus ir neabejojamo teiktinumo bendrašaknius žodžius; t r e č i a – aptarti patį *sekimo*, kaip ėjimo iš paskos, veiksmą logikos požiūriu; k e t v i r t a – pažiūrėti, kaip su atitinkamais žodžiais elgiamasi kitose kalbose. Todėl savo argumentavimus, kad ir sąlygiškai, pavadinsiu semantiniu, leksiniu, loginiu ir tipologiniu.

1) SEMANTINIS ARGUMENTAS

Pagrindinė veiksmožodžio *sekti* reikšmė apibrėžiama kaip „eiti, vykti pāskui“ (DLKŽ), „eiti, vykti iš paskos, pridurmais“ (LKŽ XII 338); antroji, neteiktinoji, – kaip „būti, vykti tuoj po ko nors“ (LKŽ XII 339), „būti, eiti tuoj po ko“ (KPP 257), „eiti, būti, vykti tuojau po ko nors“ (Vosylytė 1978: 50). Krinita į akis, kad apibrėžimai iš esmės nesiskiria. Tiesa, apibrėžiant pirmąją reikšmę, nėsyk nepavartota „būti“, pirmiausia sakoma „eiti“; bet, apibrėžiant antrąją, pasakoma ir „eiti“ (vieną kartą net pirmoje vietoje). Tačiau ar „būti tuoj po ko“ skiriasi nuo „eiti tuoj po ko“? Ryškiausias regimas skirtumas tas, kad pirmosios reikšmės veiksmas vyksta „pāskui, iš paskos“; o antrosios – „tuoju po“: Deja, skirtumas tik regimas, nes prielinksnis *po* čia žymi, DLKŽ apibrėžimu, „vietos ar laiko n u o s e k l u m ā“, savo ruožtu *nuoseklus*, LKŽ apibrėžimu, – tai „vienas p o k i t o e i n a n t i s, vykstantis“; taigi „einantis po“; betgi (*nuo*)*seklus* yra kaip tik tas, kas *seka* (dėl pačių žodžių santykio žr. toliau leksinį argumentą). Taigi „eiti po“ = „sekti“ = „eiti pāskui, iš paskos“.

Galima būtų tikėtis, kad šiedvi reikšmės tik apibrėžtos nevykusiai, o šiaip labai aiškiai skirsis iš pateiktų tinkamų ir netinkamų pavyzdžių. Tačiau tarp

LKŽ pateiktų tinkamų, nepriekaištingų pirmosios veiksmožodžio *sekti* reikšmės (tiesa, perkeltinės) pavyzdžių pateikti ir tokie: *Senybiniai žodžiai seka* (paaiškinimas: buvo paveldimi, perduodami iš lūpų į lūpas) *ir atasekė lig šių laikų* (Antašavà, Kupiškio r.). *Vargas vargą seka* (raštai); *...apaštalamis praneša vargus, juos seksiančius* (paaiškinimas: kuriuos jie patirs) J. Bretkūno *Postilė* (argi ne tas pat būtų pasakyti „kurie bus po to“); *Nelaimės kartais ateina visai nelauktai ir paprastai jos seka viena kitą* (A. Vienuolis). Antrōsios, neteiktinos, reikšmės pavyzdžiai LKŽ yra negausūs ir neaiškūs, kad iš jų būtų įmanoma ką nuspręsti: *Po poliklinikos sekavo vizitai pas ligonius į namus; Seka pabaiga paguldymo* (LKŽ XII 338–339).

Bet jei galima vargūi vargą, nelaimei nelaimę sekti, tai kodėl negalėtų ir džiaugsmas sekti džiaugsmą, laimė laimę ir šiaip niekatras (neutralus) nutikimas niekatrą nutikimą ar tiesiog kartas kartą *sekti*? Taigi ir suvažiavimas suvažiavimą, posėdis posėdį, (nūn išėjęs) laikraščio numeris (prieš tai išėjusį) laikraščio numerį ir t. t. *sekti*?

Kuo remiantis vieni pavyzdžiai skiriami nuo analogiškų kitų ir laikomi neteiktiniais? Kokiu vis dėlto pagrindu skiriamos pirmoji, pagrindinė (tik perkeltinė), ir antroji, neteiktinoji, veiksmožodžio *sekti* reikšmės? Jokio tikro pagrindo, deja, nepavyko užčiuopti.

2) LEKSINIS ARGUMENTAS

Pažiūrėkime, ką apie tai netiesiogiai byloja kai kurie kiti, neabejojamo teiktinumo lietuvių kalbos žodžiai – veiksmožodžio *sekti* vediniai. Vienas iš jų jau buvo užsimintas – tai veiksmožodžio *sekti* šaknies būdvardis *nuoseklūs* „paeiliui, vienas po kito einantis, vykstantis, daromas“, taip pat „tvarkingai, iš eilės ką dirbantis“; čia ir prievoksmis *nuosekliai*, pvz.: *Jis gerai išmoksta pamokas, bet nemoka savo mintis nuosekliai išdėstyti kitiems* (LKŽ VIII 953). Jei mintis galima išdėstyti *nuosekliai*, vadinasi, jos sudaro *seką*, kitaip sakant, *seka* viena kitą. Bet kokie dalykai, kurie tik gali būti *nuoseklūs*, gali tokie būti tik todėl, kad *seka* vienas kitą. Kadangi būdvardis yra veiksmožodžio vedinys, o ne atvirkščiai, tai *nuoseklus* tokią reikšmę turi tik todėl, kad atitinkamą reikšmę – „paeiliui, vienam po kito eiti, vykti, būti daromam“ – turi ar bent jau turėjo ir teisėtai gali turėti veiksmožodis *sekti*. Priešingu atveju, kaip taikliai yra rašęs Mantas Adomėnas, „būdami *nuoseklūs*, turbūt turėtume atsisakyti ir *nuoseklumo*“ (Adomėnas 1995: 4).

Ką tik paminėtas kitas veiksmažodžio *sekti* vedinys – daiktavardis *sekà* reiškia „įvykių, reiškinių ar daiktų vienas po kito ėjimas“ (LKŽ XII 318), vadinasi, vėlgi „ėjimas po“. Tebus tai šimto kito metų amžiaus naujadaras, bet ir jis liudija, kad veiksmažodis *sekti*, iš kurio jis pasidarytas, turėjo reikšmę „įvykiams, reiškiniams ar daiktams eiti vienam po kito“. Jei gali būti minčių, žodžių, sakinių, pastraipų, puslapių, taip pat stulpų, stotelių ir t. t., pagaliau visai abstrakčių skaičių seka, vadinasi, jie vienas kitą *seka* (panašiai jų *eilė* gali būti tik todėl, kad jie vienas paskui kitą = vienas po kito *eina*).

Veiksmažodžio *sekti* šaknies žodžiai yra ir prielinksnis *pāskui* „iš paskos, įkandin“,rieveiksmis *pāskui* „iš paskos“ (plg. dar jo lytis *pasekomis*, *pāseku* ir pan.) irrieveiksmiai *paskuī*, *paskiaū* „tada, kai ankstesnis veiksmas atliktas (žymint vienas po kito iš eilės vykstančius veiksmus)“ arba „po kiek laiko, vėliau“ (LKŽ IX 462, 463, 481, 490–491). Pastarasis akivaizdžiai mena „ėjimą iš paskos“ nebe erdvėje, bet laike, ir vieną veiksmą ankstesnio atžvilgiu apibrėžia kaip „vykstantį po“, iš esmės „einantį po“. Kadangi šisrieveiksmis yra veiksmažodžio vedinys, o ne atvirkščiai, tai jo reikšmė remiasi atitinkama veiksmažodžio reikšme, vadinasi, veiksmažodžiu *sekti* gali imama nusakyti ne tik „ėjimą iš paskos“ erdvėje, bet ir „ėjimą po“ laike (dėl pastarojo žr. 3 argumentą).

Išrieveiksmio savo ruožtu yra pasidarytas būdvardis *paskutinis* (ir *pāskutinis*). Pagrindinė jo reikšmė yra „po kurio daugiau tokių pat daiktų ar reiškinių nebėra; kokių daiktų ar reiškinių eilės gale einantis, galinis, galutinis“ (LKŽ IX 498). Vartojimo pavyzdžių nėra nė reikalo pateikti, kiekvienas žino, kad gali būti ir *paskutinė valanda*, ir *paskutinė diena*, ir *paskutinė vakarienė*, *paskutinis šokis*, *paskutinis žodis* ir kas tik nori. Tai tas dalykas, kuris *seka* (paskui) visus kitus, prieš jį ėjusius. (Beje, rusai turi iš veiksmažodžio *следовать* „sekti“ visai taip pat pasidarytą būdvardį *последний* „paskutinis“, kuris juk netapo dingstimi susiaurinti lietuviško žodžio *paskutinis* vartojimo!)

Pagalčiau tos pat šaknies yra *sekančio* sinonimas *paskėsnis* „einantis paskiau, vėlesnis“, kuriam niekieno neginčijama ir antroji reikšmė „esantis ar einantis po ko (eilėje)“ (LKŽ IX 481), o tai reiškia, kad ir veiksmažodis *sekti*, iš kurio šis būdvardis padarytas, turėjo ir gali turėti atitinkamą reikšmę „būti ar eiti po ko“ (kaip tik tą, kuri jam neigiama!), ir dalyvis *sekančtis* gali būti vartojamas reikšme „esantis ar einantis po ko“. (Beje, kodėl kalbininkų nesiūlyta *sekančio* keisti žodžiu *paskėsnis*?)

Remiantis apžvelgtaisiais žodžiais išeina, kad mintis, žodis, sakinys, pas-
traipa, puslapis, taip pat valanda, diena, mėnuo, vakarienė, šokis, stulpas,
stotelė ir t. t. visiškai taisyklingai gali būti *sekantis*, -i.

3) LOGINIS ARGUMENTAS

Pagrindinė veiksmožodžio *sekti* reikšmė yra „eiti iš paskos, paskui“. Ta-
čiau *eiti* galima ne tik erdvės, bet ir laiko atžvilgiu, tai liudija tokie lietuvių
kalbos žodžiai kaip *at-eitis* ir *pra-eitis* ir patvirtina kalbininkų siūlymas (kad
ir nepagrįstas) *sekančią dieną* keisti būtent *ateinančia diena*. O kadangi laiko
reikšme galima *eiti*, tai galima ir *sekti*, šitai akivaizdžiai rodo minėti prie-
veiksmiai *paskui*, *paskiaū*. J. Balčikonis, pasitelkęs savo kritikai pavyzdį
„Kuris p a s k u i mėnuo *seka*?“, šia prasme buvo nenuoseklus.

Apskritai judėjimą mes suvokiame dvejopai: kaip savo (stebėtojo) judėji-
mą nejudamų aplinkos daiktų atžvilgiu arba kaip aplinkos daiktų judėjimą
savo (stebėtojo) atžvilgiu – tiek stebėtojui stovint ant žemės, o kam nors
einant pro šalį, tiek stebėtojui stovint, pavyzdžiui, autobuse, o už lango pro
šalį lekiant pakelės stulpams. Tas pat pasakytina ir apie ėjimą laiko prasme
ar paties laiko ėjimą. Tuo atveju, kai stebėtojas eina laiko atžvilgiu, *praeitis*
yra tai, kas jo jau *praeita*, o *ateitis* – kur jis *ateis* (erdvinės metaforos kalbant
apie laiką ne tik būdingos, bet apskritai neišvengiamos). Kita vertus, kai pro
nejudamą stebėtoją eina laikas, tai *praeitis* yra tai, kas jau *praėjo*, o *ateitis* –
kas *ateina*. Kalboje šis skirtumas puikiai išreiškiamas, pavyzdžiui: *p r a e i t a*
diena, *p r a e i t i metai* ir *p r a ė j u s i diena*, *p r a ė j ė metai*.

Tokiu būdu ir veiksmožodžio *sekti* pagrindinė reikšmė „eiti iš paskos“
erdvėje lengvai gali būti perkelta laikui. Pirmuoju atveju – aš *seku* tą, kas
eina prieš mane, kitaip sakant, kas pirmas prieš mane kerta dabarties akimir-
ką, o kadangi aš, kaip stebėtojas, visuomet esu dabartyje, tai visuomet *seku*
tą, kuris ką tik *praėjo*. Kaip tik tokiu požiūriu į laiką remiasi *sekėjo* samprata:
nors sekėjas *seka* ne kiekvieną (arba, šia prasme, – ne kiekvienu), bet vis
dėlto būtinai tą (tuo), kuris ėjo pirma, jau *praėjo*.

Antruoju atveju, o jis mums šįsyk aktualesnis, – *ateitis seka* praeitį. Kitaip
sakant, bet kuris ateities įvykis, kuris eina paskui kitą, jį *seka*, taigi „eina iš
paskos“; t. y. „eina po“. Kartais, beje, įvykis *ateina* kartu ir laiko, ir erdvės at-
žvilgiu – antai *ateinantis* debesis ir lietus iš jo, ir jeigu jį atseka dar vienas, tai
pastarasis pirmąjį tikrai *seka* tiesiogine šio veiksmožodžio reikšme (todėl *atei-*
nantis iš paskos debesis, o kartu ir lietus, yra būtent *sekantis*). Tiesą sakant,

tik įvykiais erdvėje, ne kitaip, laikas ir matuojamas. O jeigu taip, tai galima pasakyti ir abstrakčiai: jeigu įvykis *A* įvyksta anksčiau už įvykį *B*, tai pastarasis vyksta *paskui*, taigi *eina paskui* įvykį *A* (t. y. po jo), ir todėl įvykis *B* *seka* įvykį *A*. Tarkime, įvykis *A* – tai viena diena, o įvykis *B* – iškart po jo einanti kita diena, tuomet diena *B* yra *sekanti* dieną *A*, o jei diena *A* yra šiandiena, tai rytojaus diena yra tiesiog *sekanti*. Tas pat, suprantama, tinka savaitei, mėnesiui, metams. Arba, tarkim, jeigu įvykis *A* – tai troleibuso, kuriuo Antakalnio gatve miesto link važiuoja stebėtojas, sustojimas Sapiegų stotelėje, o įvykis *B* – to paties troleibuso paskesnis sustojimas Menų gimnazijos stotelėje, tai Menų gimnazijos stotelė *seka* Sapiegų stotelę ir todėl yra *sekanti*².

Panašiai, jeigu įvykis *A* yra skaitytojo skaitomas vienas knygos puslapis, o įvykis *B* – skaitytojo skaitomas kitas, einantis iškart po jo, tai pastarasis puslapis – laiko prasme! – išties eina paskui pirmąjį, todėl yra jį *sekantis*, arba tiesiog *sekantis* puslapis. Tas pat, suprantama, tinka ir pastraipai, ir eilutei, ir žodžiui.

Logika nebent prašytų taisyti posakį *sekantis po (ko)*, jo vieton siūlant *sekantis (ką)*. Antai *sekantis žodis*, žinoma, yra *pirmas po* išartotojo, tačiau *sekantis jį*, o ne *po jo sekantis*.

Tačiau nei *kitas*, nei *ateinantis* žodžio *sekantis* logiškai nieku gyvu neatstoja, ir kai kitąsyk klausytojui „aišku, apie ką kalbama“, kaip kad tikėjosi J. Balčikonis, – tai veikiau yra klausytojo nuopelnas – jis verčiamas „suprasti, apie ką kalbama“. Šiaip ar taip, *kitas* – tai bet kuris „ne šitas“, o jei tarp visų kitų ir „sekantis“, tai tik atsitiktinai ir nebūtinai, vien atsižvelgiant į kontekstą; *ateinantis* – tai bet kuris iš artėjančiųjų (pavyzdžiui, viena iš ateinančių dienų yra poryt), nors atskiru atveju, žinoma, gali būti ir *sekantis* (ryt), tik vėlgi nebūtinai, o veikiau pagal kontekstą (taip pat ir *tolesnis*).

Na, galima sakyti, kad kalba nebūtinai turi paklusti logikai arba kad kalba turi „savo logiką“. Vis dėlto kalba ir logika yra neatskiriamos ir juolab nėra reikalo jų priešinti, kai pati kalba to nė nereikalauja.

² Padrąšina (bet kartu ir nuvilia – nejaugi kaip žirniai į sieną?), kad jau daugiau nei prieš dešimtmetį visai panašiai mąstyta Manto Adomėno, kurio žodžius perskaičiau savo rašinių iš esmės jau baigęs: „Žodį *sekantis* dabar leidžiama vartoti tik tuomet, kai kas nors *seka paskui* ką nors. Tačiau būtent taip ir atrodo, kai važiuoji troleibusu: viena stotelė *seka paskui* kitą, kalba idealiai atspindi *v a ž i u o j a n č i o j o* patirtį. Išties, kaip yra pastebėjęs Drazdauskas, kalbininkų praktika remiasi viena nereflektuojama pozityvistine prielaida: egzistuoja „objektyvi“ tikrovė, kurioje stotelės „stovi“ vietoje, o stebėtojas juda nuo vienos prie kitos. Galbūt netrukus nebus leidžiama sakyti nė „saulė teka“ ir „saulė leidžiasi“? Juk „objektyvioje tikrovėje“ ne saulė „teka“ ir „leidžiasi“, o mes sukamės apie ją ir apie Žemės ašį! Argi visas kalbėjimas nėra visų pirma metafora [...]?“ (Adomėnas 1995: 3)

4) TIPOLOGINIS ARGUMENTAS

J. Balčikonis yra pabrėžęs: „Ką kitos kalbos turi, to mes galim neturėti, ir priešingai – ką mes turim, kitos kalbos gali neturėti. [...] Mes galim vartoti tik tą, ką mūsų kalba leidžia, o ne imti savo vartojimui pavyzdžio iš kitų kalbų“ (Balčikonis 1978: 155). Bet ką mūsų kalba leidžia ir galėtų turėti, tam nekenkia ir kitų kalbų atitinkami pavyzdžiai. O visos svarbiausios Europos kalbos žodžio *sekantis* atitikmenis vartoja ir reiškme „einantis po“. Be minėtųjų rusų *следующий* ir vokiečių *folgend*, dar plg. anglų *following*, prancūzų *suiivant*, pagaliau lotynų *secundus* „sekantis“ ir iš čia „antras“ (kaip „sekantis pirmąjį“). Štai ir latviams vartoti *sekojošs*, *sekojošais* „sekantis“ (kalbamąja reiškme) niekas nekliudo. Tiesa, lenkų *następny* padarytas iš *stąpac*, sen. *stępac* „žengti, žingsniuoti, pėdinti“ ir atitinka rusų *наступающий* „žengiantis įpėdin“ (ar net „minantis ant kulnų“), tačiau kaip toks, jis yra būtent „žengiantis iš paskos“, taigi „sekantis“.

Žinoma, pastarasis argumentas nėra lemiamas, jis tik patariamasis, bet ir be jo, kaip matyti, nėra jokių kliūčių vartoti žodį *sekantis* reiškme „paskesnis“ kuo įvairiausiuose kontekstuose. Paskutinis įmanomas prieštaravimas – neva lietuvių kalboje nesą tokios šio žodžio vartojimo tradicijos. Anaipol: argi ne šimtametę tradiciją liudija pati kalbininkų kova prieš tokį jo vartojimą?! (Prisiminkime ir K. Vosylytės pateiktus mūsų literatūros klasikų pavyzdžius!)

Žodis *sekantis* lietuvių kalboje t u r i (antraip nebūtų prieš jį kovojama) ir p a g r i s t a i turi reikšmę „paskesnis, einantis po“, todėl, visiškai pritariant K. Ulvydui, „nėra pagrindo tos reikšmės nepripažinti“. Nė menkiausio. Netinkamas jo vartojimas kitais atvejais – visai kitas klausimas, todėl būtina juos, skirtingus vartojimo atvejus, kuo griežčiausiai atskirti. Šiuo klausimu labai aiškiai turėtų suformuluoti savo nuomonę Kalbos komisija.

LITERATŪRA

- Adomėnas M. 1995: Prieš kalbininkus (Laiškas redaktoriui). – *Naujasis židinys – Aidai* 1.
- Balčikonis J. 1978: *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius.
- Jablonskis J. 1935: *Jablonskio raštai* 4, Kaunas.
- Jablonskis J. 1936: *Jablonskio raštai* 5, Kaunas.
- Jablonskis J. 1959: *Rinktiniai raštai* 2, Vilnius.
- KPP: *Kalbos praktikos patarimai*. Sudarė Aldonas Pupkis. II pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius, 1985.

- LKKN: *Lietuvių kalbos komisijos nutarimai 1977–1998*. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius, 1998.
- Sližienė N. 1969: Pastabos apie susirinkimų kalbą. – *Kalbos kultūra* 17, 17–20.
- Ulvydas K. 1972: Netaisyklinga gerų žodžių vartosena. – *Kalbos kultūra* 23, 12–30.
- Ulvydas K. 1986: Penkiasdešimt „Kalbos kultūros“ sąsiuviniių. – *Kalbos kultūra* 51, 3–6.
- Vosilytė K. 1978: Veiksmažodžio *sekti* reikšmės. – *Kalbos kultūra* 35, 48–50.

Gauta 2008 06 09

ON THE USE OF *SEKANTIS*

S u m m a r y

The paper gives an overview of the main claims of linguists on the abuse of the word *sekantis*. The author focuses on a single case of such use: the verb *sekti* in the meaning ‘to go after’ and the participle *sekantis* in the meaning of ‘going after’. More attention is given to different approaches of linguists to the use of the above words in such meanings. An attempt is made to provide arguments for their well-formedness in the following four ways: 1) by demonstrating that the distinction between the verb *sekti* in its main meaning of ‘to follow sb or sth’ and the meaning under discussion ‘to go after’ is arbitrary; 2) by focusing on the respective meanings of the derivatives of the word *sekti*: *nuoseklūs*, *sekà* (*pāskui*, *paskui*, *paskutinis*); 3) by investigating the action of “following” in logical terms; 4) by referring to the ordinary, typical use of equivalent words in other languages.

The paper concludes that the word *sekantis* in the meaning of ‘going after’ should be accepted for use; it should also be noted that the collocation *sekantis ką* (Eng. ‘following what’) should be preferred over *sekantis po ko* (Eng. ‘following after sb/sth’), e. g. *trečias puslapis yra sekantis antrąjį* (Eng. page three follows page two) and therefore page three is the following in respect to page two.

DAINIUS RAZAUSKAS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius
dainius@liti.lt